

Dodatni sadržaji za studente:

1. Postoji opšta saglasnost o tome da se govor razvio u vremenskom periodu između 100.000 i 20.000 godina pre nove ere. Ukoliko se prihvate nalazi o neandretalskom čoveku, to vreme se svodi na 50 – 30.000 godina pre nove ere, tj. na pozni period gornjeg paleolita.

2. Savremen čovek provede oko 70% vremena u komuniciranju, a oko 50% od toga komunicira glasom i govorom. Zato se proces komunikacije **smatra elementarnim među ljudima**, a način na koji se ona ostvaruje smatra se ključnim u razvijanju civilizacijske vrste. Čovek najveći deo svog vremena provodi u komunikaciji s drugim ljudima. Međutim, pri verbalnom komuniciranju, svaku poruku, osim samih reči, čine još dve komponente: korišćenje glasa (ton glasa, njegova boja, brzina govora, glasnoća, izgovor, pauze u govoru) i korišćenje tela (mimika i gestikulacija).

3. Već više od tri decenije, naučnici iz celog sveta pokušavaju da povežu značaj rane lingvističke stimulacije sa kasnijim uspehom dece u školi. Razna istraživanja dokazuju **da način govora, količina razgovora i teme, bitno utiču na proširivanje rečnika kod dece**, te da su jedan od ključnih razloga razvoja i budućeg uspeha pojedinca. Tokom brojnih istraživanja sprovedenih u svetu, naučnici su došli do saznanja da postoje velike sličnosti i razlike u svim porodicama, kada su razgovori sa decom uzrasta do 3 godine u pitanju. Sličnosti se ogledaju u učenju dobrih manira: kako se obući, koristiti nošu, kako pravilno jesti. Ipak, razlike su u fondu reči koje se izgovore u različitim porodicama. Fondacija za istraživanja LENA (Language Environment Analysis) razvila je 2005. godine mali digitalni uređaj koji može da snimi do 16 sati razgovora i da pri tom

napravi razliku u govoru odraslih, dece i njihove međusobne konverzacije, a isključi govor koji dolazi sa televizora ili razgovor u kome dete nije aktivno. Deca su ovaj maleni uređaj nosila uz svoju garderobu, a on je dao precizne rezultate, ali i dokaze roditeljima koliko zaostaju u svakodnevnim očekivanim rezultatima. Jedan od, možda, najvažnijih rezultata korišćenja ovog malog uređaja je zvanični dokaz da deca uzrasta do dve godine mogu da uče jezik isključivo od drugih ljudskih bića, a ne preko televizora, kompjutera ili CD. Tu presudnu ulogu imaju roditelji koji jesu prvi i najvažniji učitelji i starija braća i sestre.

4. Da bi se na pravilan način razvijao dečji rečnik, dete treba **da čuje preko 20000 reči u jednom danu**, a ova brojka je smanjena u porodicama koje koriste manji fond reči (istraživanja su pokazala da su to uglavnom porodice sa manjim primanjima).

5. Takođe, u skladu sa kvantitetom ide i kvalitet razgovora. Istraživanja su pokazala da što su roditelji **obrazovaniji imaju širi spektar tema o kojima pričaju**, koriste složenije rečenice i imaju sofisticiran rečnik. Ipak, ne sme se vršiti generalizacija jer ponekad i roditelji sa većim primanjima i obrazovani roditelji ne razgovaraju zbog brojnih obaveza sa svojom decom.

6. Nije isto za dete da čuje "To je kuca" ili "To je kuca, ima dugačku crnu dlaku, on ima drvenu kućicu...". **Važne su i pohvale, za stimulaciju deteta**, jer dete prirodno voli da uči, da pita, da otkriva svet. Ako dete uči govor i nešto pita nije isto ako mu kažemo "Da, to je av av" ili ako kažemo "Bravo to je kuca, on kaže av av".

7. Sa manjim izuzecima, što više roditelji razgovaraju sa decom, povećavaće se i njihov rečnik, ali i rezultati testova inteligencije koji se rade nakon trećeg rođendana. Prvi problemi kod dece sa kojima se **ne razgovara dovoljno često i kvalitetno**, primetni su već kod uzrasta od 18 meseci! Takođe, zna se da deca koja su sa manjim vokabularom ušla u školski sistem, vrlo često napuštaju obrazovanje ili ne postignu zavidne rezultate.

8. U cilju sprečavanja ovog problema, pojavljuju se programi koji za cilj prvenstveno imaju **ohrabrivanje roditelja da više razgovaraju sa decom** uzrasta do dve godine kao i osveščivanje problema koji nastaju nedostatkom razgovora. Danas svi, od negovateljica u jaslama, preko proizvođača igračaka do političara razmatraju mogućnosti ranog razvoja mozga. Sve u cilju što bolje polazne osnove za dalji rast i razvoj. Na žalost, sve je veći broj roditelja koji ne shvataju značaj razgovora sa bebom i odlažu ovu aktivnost za period kada dete poraste.

9. Postoji nekoliko načina kako poboljšati osnove za uspeh deteta. Kao prvo, biti svestan da **dete upija** i u periodu kada još nije u stanju da ponovi ni najjednostavnije reči. Iako ih ne ponavlja, beba ih čuje i memoriše. Roditelji se ohrabruju da koriste sve moguće situacije da sa svojom decom razgovaraju, pa makar ta komunikacija izgledala jednosmerna. Situacije određuju teme razgovora: prodavnica, u kojoj mama kupuje namirnice, idealna je ne samo za učenje o voću i povrću, već i o oblicima, bojama, mirisima i teksturama. Dete treba posmatrati kao **odraslog sagovornika** i **jasno mu davati do znanja da treba da se uključi u razgovor**. Pogledom, dodirom i jasnom artikulacijom i

gestikulacijom izgovorenih reči, dete nas pažljivije gleda, sluša i oponaša naš govor.

10. Govor predstavlja najkompleksniji proces koji bebe savladavaju. On obuhvata čitav niz radnji koje aktiviraju ceo mozak – od auditivnih regija, preko asocijativnih do motoričkih. Zato je **svaka aktivnost koju beba pokušava pri slušanju, razumevanju i izgovaranju reči, važno iskustvo za nju**. Dete stimulišemo da govori i kada mu dajemo do znanja da ga slušamo. I u najjednostavnijoj komunikaciji, kada dete vidi automobil i kaže „Auto“, naš odgovor bi trebalo da bude „Da, to je auto!“ i da se na tome ne završi, već da nastavimo: „Koje boje je auto? Ovaj auto je plave boje. Napred ima bela svetla a pozadi crvena. Auto vozi čika koji ide na posao“... Ovakva komunikacija sa detetom koje još uvek tek ume da imenuje automobil, nije nepotrebna. Naprotiv. Ova komunikacija govori detetu da mi želimo sa njim da razgovaramo. Ako pogreši, ispravljamo ga: „Naš auto je crveni, ali ovaj auto koji vozi čika je plavi! Čika vozi Fiat, mi vozimo Opel. Njegov auto je iz Italije a naš iz Nemačke“. Deca vole da im se obraćamo pevajućim, visokim glasom i da im pažnju privlačimo produženim samoglasnicima: “Evo ga veeeeliki slon! Gle kako hoda polaaaaako!” Osim što bebe kopiraju nas kako govorimo, i mi treba da imitiramo njihov jezik. Tako ćemo im dati do znanja da ih slušamo i da i mi imamo njima nešto da kažemo. Ako sve ovo kombinujete sa razgovorom jedan na jedan i pri tom pričate polako, dajući bebi vremena da eventualno proba da vas oponaša, dok gleda u vaše usne i ono šta joj pokazujete, to je najmoćnija kombinacija za razvoj govora.

11.U čitanju knjiga, **budite glumci**. Uživate se u tekst i glasom podržavajte situacije o kojima čitate. Dete je tako više zainteresovano da vas pažljivo sluša, a aktivnijim čitanjem i njihova pažnja će trajati duže. Budite opušteni i dodatno objasnite zanimljive delove knjige, uključite sva čula i radite i na razvoju mašte svog deteta. Iako dete nije u stanju da momentalno ponovi sve što smo rekli, neka vas to ne zavarava. Stalna komunikacija, razgovor sa bebom i malom decom o najrazličitijim stvarima, pa čak i čitanje deci literature koja trenutno interesuje roditelje, biće za njih od velike koristi kada porastu.